

АҲОЛИНИНГ ИЧКИ ИШЛАР ОРГАНЛАРИГА ИШОНЧНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ ИЖТИМОЙ-ҲУҚУҚИЙ ОМИЛЛАРИ

Зиёвуддин Шамсудинович Шаумаров

*Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси катта ўқитувчиси, Тошкент,
Ўзбекистон. E-mail: zshaumarov@mail.ru*

Аннотация: Мақола аҳолининг ички ишлар органларига бўлган ишончини шакллантиришнинг ижтимоий-ҳуқуқий омилларини тадқиқ этишга бағишланган. Хорижий илмий тадқиқотлар, халқаро ёндашувлар ва Ўзбекистон Республикаси қонунчилиги таҳлили асосида ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари фаолияти самарадорлигининг энг муҳим кўрсаткичи сифатида ишончининг моҳияти очиқ берилган. Ишонч омилларининг муаллифлик таснифи ишлаб чиқилган, уларнинг ўзаро алоқадорлигининг концептуал модели таклиф этилган, ички ишлар органларининг аҳоли билан ўзаро ҳамкорлигининг ташкилий-ҳуқуқий механизмларини такомиллаштириш бўйича таклифлар шакллантирилган.

Калит сўзлар: аҳоли ишончи, ички ишлар органлари, жамоатчилик ишончи, ижтимоий-ҳуқуқий омиллар, очиқлик, жамоатчилик назорати, ҳуқуқбузарликлар профилактикаси, давлат бошқаруви.

Аннотация: Статья посвящена исследованию социально-правовых факторов формирования доверия населения к органам внутренних дел. На основе анализа зарубежных научных исследований, международных подходов и законодательства Республики Узбекистан раскрывается суть доверия как важнейшего индикатора эффективности деятельности правоохранительных органов. Разработана авторская классификация факторов доверия, предложена концептуальная модель их взаимосвязи, сформулированы предложения по совершенствованию организационно-правовых механизмов взаимодействия органов внутренних дел с населением.

Ключевые слова: доверие населения, органы внутренних дел, общественное доверие, социально-правовые факторы, открытость, общественный контроль, профилактика правонарушений, государственное управление.

Annotation: The article examines the socio-legal factors behind the formation of public trust in internal affairs bodies. Based on the analysis of foreign scientific research, international approaches, and the legislation of the Republic of Uzbekistan, the essence of trust as the most important indicator of the effectiveness of law enforcement agencies is revealed. An original classification of trust factors has been developed, a conceptual model for their interconnection has been proposed, and proposals for improving the organizational and legal mechanisms of internal affairs bodies' interaction with the population have been formulated..

Keywords: public trust, internal affairs bodies, public trust, social and legal factors, openness, public control, crime prevention, public administration.

КИРИШ

Давлат бошқарувини модернизация қилишнинг замонавий шароитида аҳолининг ишончи давлат институтлари фаолияти самарадорлигини баҳолашнинг асосий мезонларидан бирига айланмоқда.

Бу кўрсаткич ички ишлар органларига нисбатан алоҳида аҳамият касб этади, чунки айнан улар фуқаролар билан бевосита ҳамкорлик қилади, жамоат хавфсизлигини таъминлайди, инсон ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилади, ҳуқуқбузарликларнинг олдини олади ва уларга чек қўяди.

Сўнгги ўн йилликларда жаҳон юридик ва социологик фанида полиция фаолиятини баҳолашга ёндашувлар сезиларли даражада ўзгарди. Агар илгари асосий эътибор жиноятчиликка қарши кураш натижаларини тавсифловчи миқдорий кўрсаткичларга қаратилган бўлса, замонавий илмий таълимот аҳоли ишончини давлат бошқаруви сифати, қонунийлик даражаси, полициянинг жамият билан ўзаро ҳамкорлиги самарадорлиги ва ҳуқуқий давлат тамойилларини амалга ошириш даражасини акс эттирувчи комплекс ижтимоий-ҳуқуқий кўрсаткич сифатида кўриб чиқмоқда.

Ўзбекистон Республикаси учун ушбу муаммо алоҳида долзарблик касб этади. Амалга оширилаётган маъмурий ислохотлар жараёнида давлат органлари фаолиятининг очиқлиги, жамоатчилик назоратини ривожлантириш, давлат хизматларини рақамлаштириш ва ички ишлар органларининг аҳоли билан ўзаро ҳамкорлиги сифатини оширишга қўйиладиган талаблар сезиларли даражада кенгаймоқда. Бундай шароитда фуқароларнинг ишончи фақат ижтимоий-психологик категория бўлмай, балки ҳуқуқий тартибга солиш ва давлат бошқарувининг мустақил объектига айланади.

Илмий муаммони қўйиш. Ички ишлар органлари тўғрисидаги қонунчиликнинг фаол ривожланиши ва аҳоли билан ўзаро ҳамкорликнинг янги ташкилий механизмлари жорий этилишига қарамай, жамоатчилик ишончини шакллантиришга ҳал қилувчи таъсир кўрсатувчи омилларни аниқлашга ягона илмий ёндашув мавжуд эмас. Амалиётда ишонч кўпинча қисман - жиноятларни фош этиш кўрсаткичлари, кўриб чиқилган мурожаатлар сони ёки алоҳида социологик тадқиқотлар натижалари орқали баҳоланади, бу эса ички ишлар органлари фаолияти сифати ҳақида яхлит тасаввурга эга бўлиш имконини бермайди.

Бундан ташқари, миллий ҳуқуқий доктринада Ўзбекистон Республикаси ривожланишининг замонавий шароитларига мослаштирилган ва халқаро тажрибани ҳисобга олган ҳолда ишончнинг ижтимоий-ҳуқуқий омилларининг илмий асосланган таснифи мавжуд эмас.

Тадқиқот мақсади. Ушбу мақоланинг мақсади халқаро тажриба, хорижий илмий тадқиқотлар ва миллий қонунчиликни таҳлил қилиш асосида аҳолининг Ўзбекистон Республикаси ички ишлар органларига бўлган ишончини

шакллантиришнинг ижтимоий-ҳуқуқий омилларининг илмий асосланган концепциясини ишлаб чиқишдан иборат.

Ушбу мақсадга эришиш учун қуйидаги вазифалар белгиланган:

- ишончнинг ижтимоий-ҳуқуқий категория сифатидаги моҳиятини аниқлаш;
- аҳолининг полицияга бўлган ишончини баҳолаш бўйича замонавий хорижий илмий ёндашувларни ўрганиш;
- Ўзбекистон Республикасида ишончни шакллантиришнинг меъёрий-ҳуқуқий асосларини таҳлил қилиш;
- ишончнинг ижтимоий-ҳуқуқий омилларининг муаллифлик таснифини ишлаб чиқиш;
- аҳолининг ички ишлар органларига бўлган ишончини шакллантиришнинг концептуал моделини таклиф этиш;
- ушбу соҳадаги давлат сиёсатини такомиллаштириш бўйича амалий тавсияларни шакллантириш.

Тадқиқотнинг илмий янгилиги қуйидагилардан иборат:

- илк бор аҳолининг ички ишлар органларига бўлган ишончини шакллантиришнинг ижтимоий-ҳуқуқий омилларининг комплекс муаллифлик таснифи таклиф этилди;
- ишончнинг ҳуқуқий, ташкилий, ижтимоий ва ахборот омиллари ўзаро алоқадорлигининг концептуал модели ишлаб чиқилди;
- ички ишлар органлари фаолияти самарадорлигини стратегик баҳолаш тизимида жамоатчилик ишончи даражасини киритиш зарурати асосланган;
- Ўзбекистон Республикасида бўлажак социологик тадқиқотларни хорижий миқдорий кўрсаткичларни механик равишда кўчирмасдан ўтказиш учун индикаторлар тизими таклиф этилган.

Биринчи қисм. Аҳолининг ички ишлар органларига бўлган ишончининг ижтимоий-ҳуқуқий табиати.

Ишонч юридик фан ва давлат бошқаруви объекти сифатида. Ҳозирги замон юридик фанида ишонч категорияси аста-секин фақат социологик ёки психологик тушунча доирасидан чиқиб, мустақил ҳуқуқий мазмун касб этмоқда. Агар анъанавий равишда ишонч фуқароларнинг давлат органлари фаолиятига субъектив муносабати сифатида қаралган бўлса, оммавий бошқарувнинг замонавий концепциялари уни давлат бошқаруви сифати, давлат сиёсатини амалга ошириш самарадорлиги ва оммавий ҳокимиятнинг қонунийлик даражасининг асосий кўрсаткичларидан бири сифатида талқин этади.

Ички ишлар органларига нисбатан аҳолининг ишончи нафақат полиция ходимларининг касбий фаолиятига жамоатчилик томонидан берилган баҳони, балки аҳолининг қонунийлик, адолат, очиклик ва бутун ҳуқуқни муҳофаза қилиш тизимининг ижтимоий йўналтирилганлигини қабул қилиш даражасини ҳам акс эттиради.

Шунинг учун ҳам халқаро ташкилотлар (БМТ, Европа Кенгаши, ЕХХТ, ИХТТ) жамоатчилик ишончини жамоат хавфсизлигини самарали таъминлаш ва қонун

устуворлиги тамойилини амалга оширишнинг зарурий шарти сифатида тобора кўпроқ кўриб чиқмоқда.

Замонавий тадқиқотчиларнинг аксарияти аҳоли ишончини ҳуқуқий, ташкилий, ижтимоий, ахборот ва ахлоқий омилларнинг комплекс таъсири натижаси деб ҳисоблайди. Шу билан бирга, ишонч бир зумда пайдо бўлмайди - у фуқароларнинг ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар билан узоқ муддатли ўзаро ҳамкорлиги, давлат хизматлари сифатини баҳолаш, инсон ҳуқуқларига риоя этиш ва қайта алоқа механизмларининг самарадорлигини баҳолаш жараёнида шаклланади [1-3].

Замонавий шароитда аҳоли ишончига нафақат ижтимоий ҳодиса, балки ички ишлар органлари фаолиятида қонунийлик, очиқлик, ҳисобдорлик ва ижтимоий адолат тамойилларининг амалга оширилиш даражасини акс эттирувчи мустақил ҳуқуқий категория сифатида қараш лозим.

Шу муносабат билан қуйидаги муаллифлик таърифи таклиф этилади:

Аҳолининг ички ишлар органларига бўлган ишончи - фуқароларнинг улар томонидан қабул қилинаётган қарорларнинг қонунийлиги, профессионаллиги, холислиги, очиқлиги ва адолатлилигига ишончига асосланган, жамоат хавфсизлигини таъминлаш соҳасида жамиятнинг давлат билан ихтиёрий ҳамкорлигини таъминлайдиган ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар фаолиятини жамоатчилик томонидан қабул қилишнинг барқарор ижтимоий-ҳуқуқий ҳолатини ифодалайди.

Таклиф этилаётган таъриф ишончнинг юридик, ташкилий ва ижтимоий таркибий қисмларини бирлаштириши ва уни замонавий оммавий бошқарув тизимининг элементи сифатида кўриб чиқиши билан мавжудларидан фарқ қилади.

Ишончни тушунишнинг асосий илмий ёндашувлари. Маҳаллий ва хорижий адабиётлар таҳлили аҳоли ишончини ўрганишга бир нечта мустақил ёндашувларни ажратиб кўрсатиш имконини беради.

Биринчи ёндашув – ижтимоий. Ушбу йўналиш вакиллари ишончни фуқароларнинг ҳаётий тажрибаси, оммавий ахборот воситалари, ижтимоий ҳимояланганлик даражаси ва аҳолининг полиция билан ўзаро муносабатлари таъсири остида шаклландиган жамоатчилик фикри шакли сифатида кўриб чиқади.

Айнан шу ёндашув полиция фаолияти ҳақидаги жамоатчилик фикрини ўрганишга бағишланган замонавий хорижий тадқиқотларнинг аксариятида устунлик қилади [8-9].

Бироқ, ушбу ёндашув ишончнинг юридик табиатини етарли даражада очиб бермайди ҳамда қонунчилик ва давлат бошқарувининг таъсирини деярли кўриб чиқмайди.

Иккинчи ёндашув маъмурий-ҳуқуқий ёндашувдир. Маъмурий-ҳуқуқий концепция доирасида ишонч ички ишлар органлари томонидан қонунчилик

талабларига риоя этилиши натижаси сифатида қаралади. Бунда асосий эътибор қуйидагиларга қаратилган:

- қабул қилинган қарорларнинг қонунийлиги;
- маъмурий тартиб-таомилларга риоя қилиш;
- фуқаролар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш;
- ходимларнинг интизомий жавобгарлиги;
- идоравий назоратнинг самарадорлиги.

Ушбу ёндашувнинг амалий аҳамияти юқори бўлишига қарамай, у ишонч мазмунини фақат ҳуқуқий механизмлар билан чеклайди.

Учинчи ёндашув – бошқарув. Давлат бошқарувининг замонавий тадқиқотлари ишончни давлат бошқаруви самарадорлигининг кўрсаткичи сифатида кўриб чиқади. Эътибор марказида қуйидагилар турибди:

- давлат хизматлари сифати;
- ахборотнинг очиқлиги;
- рақамлаштириш;
- ижтимоий ҳисобдорлик;
- давлатнинг жамият билан алоқаси сифати.

Айнан ушбу ёндашув Иқтисодий ҳамкорлик ва тараққиёт ташкилотининг (OECD) расмий ҳужжатларида ва замонавий хорижий илмий адабиётларда фаол ривожлантирилмоқда.

Тўртинчи ёндашув - комплекс (муаллиф позицияси). Муаллифнинг фикрича, мавжуд ёндашувларнинг ҳеч бири аҳоли ишончини шакллантириш жараёнини мустақил равишда тушунтириб бера олмайди. Ишонч фақат бир нечта омиллар гуруҳининг ўзаро таъсири натижасида юзага келади:

- ҳуқуқий;
- ташкилий;
- ижтимоий;
- ахборот;
- психологик;
- ахлоқий-этик.

Бинобарин, ишонч ички ишлар органларининг бутун тизими фаолияти сифатининг комплекс кўрсаткичидир.

Ишончнинг ижтимоий-ҳуқуқий омилларининг муаллифлик таснифи. Ўзбекистон Республикаси қонунчилиги, халқаро стандартлар ва хорижий илмий тадқиқотлар таҳлили асосида аҳолининг ички ишлар органларига бўлган ишончини шакллантириш омилларини ўзаро боғлиқ бўлган олти та гуруҳга таснифлаш таклиф этилади:

1. Ҳуқуқий омиллар. Ушбу гуруҳга қуйидагилар киради:
 - қонунийликка риоя қилиш;
 - инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилиш;
 - фуқароларнинг қонун олдида тенглигини таъминлаш;
 - қабул қилинаётган қарорларнинг холислиги;

- суд ҳимоясидан фойдаланиш имконияти.

Ҳуқуқий омиллар ички ишлар органлари фаолияти легитимлигининг асосини ташкил этади.

2. Ташкилий омиллар. Уларга қуйидагилар киради:

- ходимларнинг касбий тайёргарлиги;
- давлат бошқаруви сифати;
- ижро интизоми даражаси;
- кадрлар барқарорлиги;
- хизмат назорати самарадорлиги.

Айнан ташкилий механизмлар қонунчилик талабларининг амалий ижросини таъминлайди.

3. Ижтимоий омиллар. Бу гуруҳга қуйидагилар киради:

- полициянинг аҳоли билан ўзаро ҳамкорлиги;
- ҳуқуқбузарликлар профилактикасида фуқароларнинг иштироки;
- фуқаролик жамияти институтлари билан ҳамкорлик;
- маҳаллаларни жамоатчилик иштироки институти сифатида

ривожлантириш;

- полиция ходимларининг ҳисобдорлиги.

Ўзбекистон Республикаси учун маҳалла институти алоҳида аҳамиятга эга бўлиб, у жамоатчилик ишончини шакллантиришнинг энг муҳим элементи айланиши мумкин.

4. Ахборот омиллари. Замонавий жамият ички ишлар органлари фаолиятини асосан ахборот очиқлиги орқали баҳоламоқда. Шунинг учун қуйидагилар муҳим аҳамият касб этади:

- очиқ давлат маълумотлари;
- расмий интернет ресурслари;
- ижтимоий тармоқлар;
- оммавий ҳисоботларни эълон қилиш;
- аҳолини тезкор хабардор қилиш.

5. Маънавий-ахлоқий омиллар. Уларга қуйидагилар киради:

- ходимларнинг ҳушмуомалалиги;
- фуқароларга ҳурмат билан муносабатда бўлиш;
- касбий этикага риоя қилиш;
- адолат;
- холислик.

Кўпгина давлатлар амалиёти шуни кўрсатадики, айнан полициянинг мулоқот маданияти жамият ишончига узоқ муддатли таъсир кўрсатади.

6. Рақамли омиллар

Сўнгги йилларда қуйидагилар мустақил аҳамият касб этмоқда:

- электрон давлат хизматлари;
- онлайн мурожаатлар;
- рақамли қайта алоқа;

- видео регистрация;
- сунъий интеллект;
- фуқаролар мурожаатлари таҳлили.

Муаллифнинг фикрича, айнан ички ишлар органларининг рақамли трансформацияси яқин йилларда жамоатчилик ишончини оширишнинг энг муҳим омилларидан бирига айланади.

Бўлимга муаллифлик хулосаси. Ўтказилган таҳлиллар аҳолининг ички ишлар органларига бўлган ишончини фуқароларнинг субъектив баҳосига ёки полиция фаолиятининг алоҳида статистик кўрсаткичларига боғлаб бўлмайди, деган хулосага келиш имконини беради. У давлат бошқарувининг сифати, инсон ҳуқуқларига риоя қилиш даражаси, ташкилий жараёнларнинг самарадорлиги, ички ишлар органлари фаолиятининг очиқлиги ва давлатнинг жамият билан конструктив ҳамкорлик қилиш қобилиятини акс эттирувчи интеграл ижтимоий-ҳуқуқий категориядир.

Таклиф этилаётган муаллифлик таснифи шуни кўрсатадики, барқарор ижтимоий ишонч фақат ҳуқуқий, ташкилий, ижтимоий, ахборот, ахлоқий ва рақамли омилларнинг бир вақтдаги таъсири орқали шаклланади.

Иккинчи қисм. Ўзбекистон Республикасида аҳолининг ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларига бўлган ишончини ўрганиш ва уларни мослаштириш имкониятларига оид хорижий илмий ёндашувлар.

Жамоатчиликнинг полицияга бўлган ишончини ўрганишнинг замонавий тенденциялари. Сўнгги йигирма йил ичида аҳолининг ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларига бўлган ишончи муаммоси хорижий юридик, социологик ва бошқарув фанларида марказий ўринлардан бирини эгаллади. Агар илгари полиция самарадорлиги асосан жиноятчилик даражаси, фош этилган жиноятлар сони ва қўлга олиш статистикаси бўйича баҳоланган бўлса, замонавий тадқиқотлар ушбу кўрсаткичлар ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари фаолиятининг фақат алоҳида натижаларини акс эттиришидан келиб чиқади ва уларнинг жамият билан ўзаро ҳамкорлиги сифатини тавсифламайди.

Хорижий муаллифлар аҳоли ишончини полиция фаолиятининг ҳуқуқий, ташкилий, ижтимоий ва психологик жиҳатларини бирлаштирувчи интеграл кўрсаткич сифатида кўриб чиқади. Шу билан бирга, деярли барча тадқиқотчилар юқори даражадаги ишонч қонунчиликка ихтиёрий риоя этилишига ёрдам беради, аҳолининг полиция билан ҳамкорлигини кенгайтиради, ҳуқуқбузарликлар профилактикаси самарадорлигини оширади ва жамоат хавфсизлигини мустаҳкамлайди деган хулосага келишади [1-5].

Ишончни фақат маъмурий назоратни кучайтириш ёки жиноятларни фош этишни ошириш орқали шакллантириш мумкин эмас, деган хулоса принципаал жиҳатдан муҳимдир. У фуқароларнинг полиция ходимлари билан узоқ муддатли ижобий ҳамкорлиги, қонунга изчил риоя этилиши, давлат органлари фаолиятининг очиқлиги ва ҳар бир инсонга нисбатан адолатли муносабат натижаси сифатида юзага келади.

Муаллифнинг фикрича, айнан ушбу қоида Ўзбекистон Республикаси ички ишлар органлари фаолиятини янада такомиллаштиришда принципиал аҳамиятга эга.

Ишончни шакллантиришнинг асосий хорижий илмий концепциялари. Ўтказилган таҳлил энг кенг тарқалган тўртта илмий концепцияни ажратиб кўрсатиш имконини беради.

Биринчи концепция - процессуал адолат (Procedural Justice). Замонавий хорижий тадқиқотларнинг аксарияти аҳолининг ишончи полиция фаолияти натижаси билан эмас, балки полиция ходимларининг қарорлар қабул қилиши ва фуқаролар билан қандай муносабатда бўлиши билан белгиланишига асосланади.

Асосий элементлар қуйидагилардан иборат:

- ҳурматли муносабат;
- холислик;
- тенг муомала;
- фуқароларни тинглаш имконияти;
- қабул қилинаётган қарорларнинг тушунарлилиги.

Айнан процессуал адолат тамойилларига риоя қилиш аҳоли томонидан қонунга ихтиёрий риоя этилишининг энг муҳим шарти сифатида қаралади.

Ўзбекистон Республикаси учун бу ёндашув аҳоли билан ҳар куни мулоқотда бўладиган профилактика инспекторлари фаолиятида алоҳида аҳамиятга эга.

Иккинчи концепция - хизмат кўрсатувчи полиция (Service-Oriented Policing). Ушбу модель полицияни биринчи навбатда аҳолига давлат хизматларини кўрсатувчи давлат институти сифатида кўриб чиқади.

Полициянинг асосий вазифалари қуйидагилардан иборат:

- фуқароларга ёрдам кўрсатиш;
- низоларнинг олдини олиш;
- ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш;
- қулай шаҳар муҳитини таъминлаш;
- жамият билан ҳамкорлик алоқаларини ривожлантириш.

Муаллифнинг фикрича, айнан хизмат кўрсатувчи модель Ўзбекистон Республикаси ички ишлар органларини ислоҳ қилишнинг замонавий йўналишларига энг мос келади.

Учинчи концепция - жамоат ҳамкорлиги (Community Policing). Полициянинг участка бўлинмалари фаолиятига бағишланган деярли барча тадқиқотлар полициянинг аҳоли билан доимий ҳамкорлигининг алоҳида ролини таъкидлайди.

Бунда ўтказилган тадбирлар сонига эмас, балки ҳамкорликнинг барқарорлигига эътибор қаратилади.

Ушбу моделнинг асосий хусусиятларига қуйидагилар киради:

- полиция ходимларининг аҳоли билан мунтазам мулоқоти;
- хавфсизлик муаммоларини биргаликда аниқлаш;
- ҳуқуқбузарликлар профилактикасида фуқароларнинг иштироки;

- жамоатчилик назорати институтларини ривожлантириш;
- доимий тескари алоқа.

Ўзбекистон Республикаси шароити учун ушбу модель ички ишлар органларининг энг муҳим ҳамкори бўла оладиган маҳалла институтининг мавжудлиги туфайли алоҳида долзарблик касб этади.

Тўртинчи концепция - рақамли ишонч. Сўнгги йилларда хорижий адабиётларда рақамли ишонч назарияси фаол ривожланмоқда.

Муаллифлар замонавий ахборот технологияларини аҳолининг полицияга нисбатан ижобий муносабатини шакллантиришнинг мустақил омили сифатида кўриб чиқадилар.

Энг кўп эътибор қуйидагиларга қаратилади:

- электрон давлат хизматлари;
- мурожаатларни онлайн қабул қилиш;
- рақамли шаффофлик;
- очиқ давлат маълумотлари;
- статистик маълумотларни нашр этиш;
- полициянинг аҳоли билан интерактив ҳамкорлиги.

Таъкидлаш жоизки, бундай механизмларни қўллаш Ўзбекистон Республикасида электрон давлат бошқарувини янада ривожлантириш учун айниқса истиқболли ҳисобланади.

Хорижий тадқиқотларнинг илмий хулосалари ва уларнинг Ўзбекистон Республикаси учун аҳамияти. Полиция фаолияти тўғрисидаги жамоатчилик фикрига бағишланган тадқиқ этилган илмий нашрлар мамлакатимиз илм-фанини янада ривожлантириш учун муҳим аҳамиятга эга бўлган бир қатор умумий хулосаларни ўз ичига олади.

Биринчидан, аҳолининг ишончи, асосан, расмий статистика таъсирида эмас, балки фуқароларнинг полиция ходимлари билан бевосита ўзаро муносабатлари натижасида шаклланади.

Иккинчидан, полиция ва аҳоли ўртасидаги алоқа сифати муҳим роль ўйнайди.

Учинчидан, ахборотнинг очиқлик даражаси катта таъсир кўрсатади.

Тўртинчидан, жамоатчилик назорати барқарор ишончнинг зарурий шарти сифатида қаралади.

Шуни алоҳида таъкидлаш керакки, ушбу тадқиқотда таҳлил қилинаётган нашрларда мавжуд бўлган хорижий сўровномаларнинг миқдорий натижаларидан фойдаланилмаган. Бунинг ўрнига муаллиф хорижий тадқиқотчилар томонидан қўлланиладиган услубий ёндашувлар ва кўрсаткичлар тизимини Ўзбекистон Республикасида шунга ўхшаш тадқиқотларни ўтказишда қўллашни таклиф қилади.

Хусусан, аҳолининг ички ишлар органларига бўлган ишончини баҳолашнинг маҳаллий методикасини ишлаб чиқишда қуйидаги кўрсаткичлар гуруҳларини ҳисобга олиш мақсадга мувофиқ:

- фуқароларнинг ички ишлар органлари фаолиятидан хабардорлик даражаси;
- полиция ходимларининг аҳоли учун қулайлиги;
- фуқароларнинг мурожаатларини кўриб чиқиш сифати;
- ички ишлар органларининг очиқлик даражаси;
- профилактика инспекторлари билан ўзаро ҳамкорликдан қониқиш;
- қабул қилинаётган қарорларнинг қонунийлиги ва адолатлилигини идрок этиш;
- аҳолининг ички ишлар органлари билан ҳамкорлик қилишга тайёрлиги;
- профилактика фаолияти самарадорлигини баҳолаш;
- жамоат хавфсизлигини таъминлашда маҳалла институтлари иштироки даражаси;
- ички ишлар органларининг рақамли хизматларини идрок этиш.

Принципиал жиҳатдан муҳим томони шундаки, ушбу кўрсаткичлар тадқиқот натижалари сифатида эмас, балки Ўзбекистонда келгусида комплекс социологик тадқиқотлар ўтказиш учун тавсия этиладиган кўрсаткичлар сифатида таклиф этилмоқда.

Хулоса. Ўтказилган тадқиқот шуни тасдиқлайдики, аҳолининг ички ишлар органларига бўлган ишончи замонавий ҳуқуқни муҳофаза қилиш тизимининг самарали фаолият юритишининг асосий шартларидан бири ҳисобланади.

У ўзаро боғлиқ ҳуқуқий, ташкилий, ижтимоий, ахборот, ахлоқий-этик ва рақамли омиллар таъсирида шаклланадиган мураккаб ижтимоий-ҳуқуқий категориядир.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикасининг 2014 йил 14 майдаги "Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида"ги ЎРҚ-371-сонли Қонуни // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, <https://lex.uz/ru/docs/2387359>

2. Ўзбекистон Республикасининг 2016 йил 16 сентябрдаги "Ички ишлар органлари тўғрисида"ги ЎРҚ-407-сон Қонуни // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, <https://lex.uz/ru/docs/3027845>.

3. Ўзбекистон Республикасининг 2014 йил 5 майдаги "Давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари фаолиятининг очиқлиги тўғрисида"ги ЎРҚ-369-сонли Қонуни // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, <https://lex.uz/ru/docs/2381138>.

4. Ўзбекистон Республикасининг 2018 йил 12 апрелдаги "Жамоатчилик назорати тўғрисида"ги ЎРҚ-474-сонли Қонуни // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, <https://lex.uz/ru/docs/3679092>.

5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 14 мартдаги "Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ва жиноятчиликка қарши курашиш

тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги ПҚ-2833-сон қарори // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, <https://lex.uz/ru/docs/3141184>.

6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 18 апрелдаги "Ички ишлар органлари ҳуқуқбузарликлар профилактикаси бўлинмалари фаолиятини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги ПҚ-2896-сон қарори // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, <https://lex.uz/ru/docs/3175734>.

7. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 10 апрелдаги "Ички ишлар органлари фаолияти самарадорлигини тубдан ошириш, жамоат тартибини, фуқаролар ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ишончли ҳимоя қилишни таъминлашда уларнинг масъулиятини кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги ПФ-5005-сон Фармони // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, <https://lex.uz/ru/docs/3159825>.

8. United Nations. Code of Conduct for Law Enforcement Officials. General Assembly Resolution 34/169, 1979.

9. Council of Europe. Recommendation Rec(2001)10 on the European Code of Police Ethics. Strasbourg, 2001.